

מן המשנה הועמד באוקימתא זו וחלק לא, כי האוקימתא לא נאמרה על המשנה כלל, אלא על הברייתא.

לעניין השאלה לעיל, מדוע במי חטאת די ברוב, ולא אומרים "רואין" כפי שפסק הרמב"ם בדם הקרבנות ובטבילת כלי שיש בו יין לבן וחלב (כשנטמא בטומאה גמורה), יש ליישב: עיקר הדין שמי חטאת אינם נטהרים בהשקה הוא חומרא, כדברי תוס', ולכן די להם ברוב (הר המוריה שם).

סיכום

המטביל כלי ובו מים – המים הופכים לחלק מהמקוה והכלי נטהר עמו. במשקאות אחרים הדבר תלוי בטיבו של המשקה, עד כמה הוא דומה למים.

יין לבן וחלב – נחלקו תנאים האם די להם ברוב או ש"רואין אותן כאילו הן יין", כשיטת משנתנו על תערובת דמים, ולדעת רוב הראשונים הלכה כדעה השניה.

רוק – בעצם דינו כמים, אבל מפני שהוא שונה וסמיך – אין ההשקה מועילה לו, ואפילו אם רוב הכלי הנטבל יתמלא ממי המקוה – הרוק חוצץ.

מי רגלים – לדעת רש"י והרמב"ם דינם כמים לכל דבר, והטבילה מועילה אפילו אם הכלי מלא מהם. לדעת תוס' אינם כמים, וזקוקים לביטול ברוב כדין "רואין".

מי חטאת – בעצם דינם כמים, אבל קיימת בהם חומרה מיוחדת בגלל טומאתם וקדושתם, שאין ההשקה מועילה להם, ולכן אומרת המשנה שהכלי אינו טהור עד שיהיה רובו מי מקוה. לדעת רש"י והרמב"ם חומרה זו נאמרה דווקא במי חטאת מקודשים, ולדעת השטמ"ק אפילו בטרם נתקדשו.

הדין שדי להם ברוב ואינם זקוקים ל"רואין", לדעת רש"י ותוס' שנוי במחלוקת התנאים בדין "רואין" (אלא שלתוס' ר' יהודה מיקל בהם, מפני שהם מין במינו, ורק לשיטת משנתנו יש לומר בהם "רואין", כמו בדם קדשים שנתערב בדם חיה). קולא מיוחדת נאמרה בדלי שתוכו טהור וגבו טמא, שהכל מודים שדי לו ברוב.

לשיטת הרמב"ם מי חטאת לעולם די להם ברוב, והקולא בדלי שתוכו טהור נאמרה על יין לבן וחלב, ושיטתו מיישבת קשיים שונים בסוגיה.

רגלים – רואין אותן כאילו הן מים. היה בו מי חטאת, אם היה רוב הכלי פנוי כדי שירבו מי מקוה על מי חטאת שבתוכו – הרי זה טהור, ואם לאו – עדיין הוא בטומאתו, וכאילו הן שאר משקין שחוצצין בין גוף הכלי ובין מי המקוה.

כלי שתוכו טהור וגבו טמא, והיה מלא יין לבן או חלב והטבילו – הולכין אחר הרוב... מפני שטומאתו מדבריהם, אבל אם היה בו יין אדום או שאר משקין – לא עלתה לו טבילה".

הרמב"ם גורס ברישא "כלי שהוא מלא משקין", כנוסח המופיע במשניות, ולא "דלי שהוא מלא רוקין" כפי שמופיע לפנינו בגמ' כאן. ובעניין מי רגלים גרסתו כרש"י, "כאילו הן מים"¹⁵.

שאר דברי הרמב"ם מעוררים קושי רב: לגבי מי חטאת פסק שדי להם ברוב, ולא העמיד זאת דווקא בדלי שתוכו טהור, ולכאורה לפי מה שפסק (הל' פסוהמ"ק ב,כב) כמשנתנו, שבדם בהמה וחיה אומרים "רואין", למרות שהם מין במינו, אם כן היה לו לפסוק "רואין" גם במי חטאת! עוד קשה, שהרמב"ם מביא את דין כלי שתוכו טהור לגבי יין לבן וחלב, ופירוש הדברים, שבעלמא אומרים "רואין" גם לגבי יין לבן וחלב, הדומים בצבעם, ורק בכלי זה, שטומאתו קלה, הקלו להסתפק ברוב. אך לכאורה לא על כך דיבר רבא, אלא על מי חטאת!¹⁶

נראה (כפי שהוסבר במערכה קפג) שהרמב"ם פירש שתירוצן רבא לא נועד ליישב את הסתירה בדעת ר' יהודה שעליה דנה הגמ', כפירוש רש"י ותוס', אלא מטרתו ליישב את הברייתא עם דין "רואין" ולשלול את התירוצן "כתנאי": תנא קמא דר' יהודה, שהלך בדלי מלא חלב אחר הרוב, אינו חולק על משנתנו בדין "רואין", אלא דיבר על מקרה מיוחד של כלי שתוכו טהור (הר המוריה הל' פסולי המוקדשין ב,כב).

על פי זה נתיישבו היטב כל הקשיים הנ"ל על תירוצן רבא: אכן מדובר במי חטאת ממש (וכפי שכתב הרמב"ם במפורש בפירושו למשנה במקוואות: "מי חטאת, שהן מים ואפר"), והם מטמאים את הכלי מתוכו¹⁷. גם אין תימה בכך שחלק

מערכה קפז. חרסן של זב וזבה (עט,ב)

ומי רגלים) הינם אבות הטומאות, המטמאים אדם הנוגע בהם או נושא אותם. הסוגיה עוסקת בכלי חרס המשמש את

זב וזבה קבעה התורה חומרה מיוחדת בטומאתם, שגם נוזלים המופרשים מגופם ("מעיינות הזב", כגון רוק

פסק את "רואין" שבמשנתנו. הראב"ד אכן השיג מצד זה, "דלא איתמרא הא מילתא אלא לר' יהודה, אבל לרבנן אפילו טמא ממש סגי ליה (לדבריהם) [ברבייה. עיין שינויי נוסחאות] בין לבן וחלב", ונראה שפסק שלא אומרים "רואין", ראה במערכה קפג.

17. לפי זה מובנת גם שיטת ר' יוסי בסוף המשנה: "אפילו כלי מחזיק כור ואין בו אלא רביעית – כאילו לא טבל", ולמה החמיר במי חטאת יותר מכל המשקים, הבטלים כשנטמא מראיהם? מסתבר שכאן לא די לנו שמי החטאת לא יחצצו, אלא שיתבטלו לגמרי ולא יטמאו עוד.

15. יש קשר בין נקודה זו לקודמת, מפני שלפי גרסת תוס', שבמי רגלים אומרים "רואין כאילו הן יין", משתמע שברישא אפילו רוב של "רואין" אינו מועיל, ואם מדובר במשקין – הדבר אינו מובן (ואכן, הר"ש בפרה שם כתב שאם נתבטלו מראיהם אינם חוצצים), ורק ברוק הרי זה מובן, מפני סמיכותו.

16. קושי נוסף ברמב"ם, שרבא אמר זאת בדעת ר' יהודה ואילו הרמב"ם מביא זאת להלכה. אלא שקושיה זו היא על פי תוס', שסובר שקושיית הגמ' היא מדין מין במינו אינו בטל, שאינו להלכה, אבל לפי רש"י, שהקושי מדין "רואין", הרי הרמב"ם אכן

רש"י (ד"ה חרסן) מביא ראייה לכך שמשקה הבלוע בכלי עודנו מטמא (ואין דינו כ"טומאה בלועה" שאינה מטמאת) מן המשנה בכלים (פ"ט מ"ה) המובאת בגמ' בנדה (סב,ב): המשנה דנה במקרה דומה של חרסים שבלעו משקים טמאים ואחר כך נפלו לתוך תנור, ואומרת שהתנור טמא מפני שמשקים אלה עתידים להיפלט ולצאת כשיוסק התנור, ולפיכך כבר כעת הם חשובים כקיימים ועומדים. ראייה זו טעונה בירור, שהרי משתמע ממנה להיפך, שדווקא כאשר החרסים בתוך התנור המשקה שבהם מטמא, ואם לא כן – הרי הוא כבלוע! אלא שבגמ' בנדה שם נתבאר שמשנה זו עוסקת במשקים שטומאתם קלה (כגון שנטמאו מאב הטומאה והם ראשון לטומאה), אבל במשקים שהם עצמם אב הטומאה, כגון מעיינות הזב או דם המת, יש לחלק בהם בין שלושה מצבים: אם יכולים המשקים לצאת, כגון על ידי הסקת החרס בתנור, והאדם מקפיד עליהם, שחשוב לו להוציאם – טמאים הם אף על פי שאינם בתנור; אם אין יכולים לצאת כלל – טהורים; ואם יכולים לצאת ולא הקפיד עליהם, לדעת ר' יוחנן – טהורים, ולדעת ריש לקיש – טמאים. על פי זה עלינו לומר, שלדעת ר' יוחנן מדובר גם כאן בכגון שהקפיד עליהם להוציאם, והרחיצה היא ההוכחה להקפדתו (חסדי דוד טהרות ה,ג), ואילו לדעת ריש לקיש דיינו בכך שניתן להוציאם כדי שיטמאו.

חידוש נוסף העולה מדברי רש"י כאן, שניתן להוציא את מי הרגלים הבלועים בחרס על ידי שטיפה גרידא (ולא רק על ידי היסק בתנור ככתוב בגמ' בנדה). בעניין זה מצאנו בגמ' בעבודה זרה (לג,ב) הבחנה לגבי יין נסך בין כוסות שתייה, שהיין שוהה בהן זמן מועט ולכן דיין בשכשוך במים, לבין כלי אחסון ("מכניסו לקיום"), שטעונים ניקוי משמעותי יותר. מסתבר שהעביט של מי הרגלים נחשב ככלי שתייה, משום שדרך לשופכם זמן מה לאחר הטלתם בכלי⁴. נראה שיש להוסיף לכך תנאי, שהזב והזבה לא היו הראשונים להשתמש בכלי זה, ו"חרסן של זב וזבה" אין פירושו שהכלי מיוחד להם, אלא שגם הם השתמשו בו⁵.

שיטת הרמב"ם: הדיון על טהרת המשקה שרחץ בו את הכלי
הרמב"ם פוסק (הל' מטמאי משכב ומושב ב,ח): "חרס שהיה הזב או הזבה מטילין בו מי רגליהן וכבסו פעם ראשונה ושניה – הרי המשקין שכבסו בהן טמאין. ופעם שלישית – טהורין, בין שכבסו במים בין שכבסו במי רגלים, שהרי לא נשאר בו לחלוחית ממימי רגלים הראשונים".

סט,א ד"ה ה"ג; חולין קט,א ד"ה ותו לא מיד, ירש את ראב"י אחרת: לדעתו ההדחה במים או במי רגלים מנקה את הכלי לחלוטין מכל שריד של מי רגלי הזב, ולכן אין כאן צורך בביטול ברוב.

4. "לא נחשדו בנות ישראל מכנסות מימי רגליהן [לשימוש כגון כחומר ניקוי] בשעה שהן נידות" (תוספתא טהרות ה,ג).

5. המקור לתנאי זה הוא שיטת רש"י ורוב הראשונים בעבודה זרה (לג,ב), שהחריס בתחילת השימוש בו בולע יותר, ולפיכך אם הגוי הוא הראשון לשתות ממנו – יש להחשיבו ככלי שמכניסו לקיום, ולא די לו בשכשוך, ומסתבר שלשיטתם הוא הדין לנדון דידן.

הזב והזבה להטלת מי רגלים, ומטמא במשא בגלל שאריות שיש בו ממי רגלים של הטמאים, כיצד ניתן לנקותו כך שלא יטמא עוד.

בריינתא המובאת בגמ' (ומופיעה גם בתוספתא בתרומות י,ג ובטהרות ה,ג), נאמר: "חרסן של זב וזבה, פעם ראשון ושני – טמא, שלישי – טהור". במפרשים קיים דיון בפירושה של הבריינתא, במה היא עוסקת ומהם התנאים לטהרת הכלי. סוגיה זו קשורה גם להלכות איסור והיתר, בשאלה כיצד ניתן לנקות כלי שדבק בו משקה האסור בשתייה.

שיטת רש"י: הדיון על טהרת הכלי

רש"י (ד"ה חרסן וד"ה ג' טהור) מפרש שהדיון הוא על טהרת הכלי עצמו, כיצד ניתן להגיע למצב שהנוגע בכלי או הנושא אותו אינו נטמא, ועל כך אומרת הבריינתא שלאחר רחיצת הכלי שלוש פעמים הרי הוא טהור, מפני שכבר נפלטו מי הרגלים שנבלעו בו. אמנם כלי חרס איננו נטהר במקוה, אבל מדובר בשברי כלי חרס (וזהו הלשון "חרסן", שברי החרס, בניגוד ל"עביט"), שכשלעצמם אינם ראויים לטומאה כלל, אלא שכל עוד מעיינות הזב בלועים בהם הרי הם מטמאים, משום שהנושא את השבר נושא את מעיינות הזב עצמם, עד לרחיצתם כאמור. בעקבות רש"י פירש גם הר"ש (טהרות פ"ד מ"ו).

הבריינתא ממשיכה: "במה דברים אמורים? שנתן לתוכו מים, אבל לא נתן לתוכו מים [אלא רחצם במי רגלים של אדם טהור. רש"י¹] – אפילו עשירי טמא. ר' אליעזר בן יעקב אומר: שלישי, אף על פי שלא נתן לתוכו מים – טהור". הגמ' מסבירה את ההבחנה בין רחיצה במים לרחיצה במי רגלים טהורים, שלדעת תנא קמא מין במינו אינו בטל. מן הדברים משתמע, שאנו מניחים שמעט ממי הרגלים ישאר בלוע בחרס גם לאחר רחיצה מרובה, אלא שבכל זאת כשרחץ במים הרי הטומאה בטלה ברוב. על פי זה צריך לומר, שברחיצה ראשונה ושניה עדיין יתכן שרוב הנוזלים שנבלעו בחרס הם ממי הרגלים הטמאים, ורק לאחר הרחיצה השלישית אנו מניחים שרוב הנוזלים הבלועים בחרס הם טהורים². בדעת ר' אליעזר בן יעקב פירשו ראשונים (תוס' ד"ה ר' אליעזר; רשב"א עבודה זרה עג,א; רא"ש שם פ"ה סי' כט, ועוד) שלדעתו מין במינו בטל, ולכן אף המים מטהרים את החרס³.

1. ויש שגרס כך במפורש: "במה דברים אמורים? שכיבסו במים, אבל כבסו במי רגלים אפילו עד עשירי טמא. ראב"י אומר: אחד מים ואחד מי רגלים פעם ראשון ושני טמא שלישי טהור" (ש"ת הר"ד סי' א).

2. נראה שלא די ברוב גרידא, אלא נדרש רוב כזה שאילו היתה זו תערובת מים בין – לא היה בהם מראה יין, כדברי התוספתא (טהרות פ"ד ה"ב): "מי רגלים שנתערבו... במי רגלים אחרים – רואין אותן כאילו הן יין במים" (עיי' תוס' עח,ב ד"ה הא דרביה).

3. ומכאן הוכיחו שקיימא לן שמין במינו בטל, שהרי "משנת ראב"י קב ונקי". אפשר שרש"י, הפוסק שמין במינו אינו בטל (פסחים ל,א ד"ה אמר רבא; עבודה זרה

לג,א).⁸ השני לקולא, שאין כל צורך להפליט את מי הרגלים על מנת שהכלי לא יטמא כאב הטומאה, שכן איננו מקפיד עליהם, ודינם כ"טומאה בלועה" שאיננה מטמאת (לפי מה שפסק הרמב"ם בהל' כלים ידו, כר' יוחנן בגמ' בנידה). והרחיצה איננה ראייה להקפדתו (כפי שהתבאר לעיל בדעת רש"י), שכן מטרתה רק לנקות את הכלכלוך שדבק בדפנות הכלי ולא להוציא את מה שנבלע בו (שתי האפשרויות בחסדי דוד הנ"ל).

ראייה לשיטת הרמב"ם מהתוספתא בתרומות (י,יב-יג): "שמרים של תרומה – ראשון ושני אסור, שלישי מותר... ושל מעשר, ראשון אסור, שני מותר... ושל הקדש, ראשון ושני ושלישי אסור ורביעי מותר... חרסן של זב ושל זבה, ראשון ושני טמא, שלישי טהור". לגבי השמרים אין ספק שהדין הוא לגבי המשקה המעורב בהם, ולא לגבי השמרים עצמם, וברור שדין תרומה מעשר והקדש אינו פוקע מהם (ועיין בסוגיה בבבא בתרא צז,א, שם הובאה ברייתא זו), ומשתמע שהוא הדין לגבי זב וזבה.⁹

במחלוקת התנאים בברייתא פסק הרמב"ם כדעת ר' אליעזר בן יעקב, על פי מה שקיימא לן שמין במינו בטל (הל' מאכלות אסורות טו,א). לשיטת רש"י בדרך כלל שמין במינו אינו בטל, נראה שהלכה כתנא קמא בברייתא¹⁰.

פשתן שטוואתו נידה

הגמ' מביאה ברייתא נוספת (אף היא בתוספתא בטהרות, פ"ד הי"א): "פשתן שטוואתו נידה – מסיטו טהור, ואם היה לח – מסיטו טמא משום משקה פיה. רבי יהודה אומר: אף הרוטבו במים טמא משום משקה פיה". בטויית פשתן מקובל להעזר הרבה ברוק הפה (ראה בהסבר הנלווה לצירוף), ולכן חזקתו שיש בו מרוקה של הטווה, ורוק הנידה מטמא את המסיט ומזויו אותו. רש"י מפרש שלדעת תנא קמא המסיטו טהור לא מפני שאין עליו רוק כלל, אלא מפני שהרוק כבר יבש, והלכה היא שרוק הנידה איננו מטמא כשיבש.

בדעת ר' יהודה מפרש רש"י, שלדעתו אפילו רוק שיבש, אם חזר והורטב במים – חזר להיות לח ומטמא. הגמ' מקשה על סברת ר' יהודה: "ואפילו טובא?!", ופירש רש"י: כיצד יתכן שאפילו כיבוס מרובה אינו מועיל לטהר, בניגוד לחרסן של זב וזבה, שנטהר ברחיצה שלישית במים!

כגון עביט של מימי רגלים של זב ושל זבה שנשבר וחרסיו בלעו מימי רגליהם. ומיירי כגון שהדיחום במים שלש פעמים שלא נשאר בהן משקה טמא. דאי לא הדיחום, נטמא התנור מחמת המשקים הדבוקין בדפנותיו כאילו הן בעין". וגם לאחר ניקוי זה – עודם מטמאים כשיוסקו בתנור (עיין במשנה שם), מפני שההדחה ג' פעמים לא הפליטה את הבלוע בחרס.

9. מאידך, ראייה מסוימת לפירוש רש"י מהירושלמי בעבודה זרה (פ"ב ה"ד), שמוכיח שכלי חרס בולע יין הכנוס בו: "רב ששת שאיל: מאן אנון אמרין, האין דהון של מימי רגלים לא בלע?". הירושלמי קובע בפשטות שכלי חרס בולע מי רגלים ומוכיח ממנו ליון, ולפי רש"י מובן מקורו מהברייתא כאן, מה שאין כן לפירוש הרמב"ם.

10. אך עיין לעיל הערה 3.

הרמב"ם מפרש שהנדון איננו טהרת החרס עצמו וניקויו ממי הרגלים שנבלעו בו, אלא מטרת הרחיצה היא לטהר את המשקין הנוגעים מעתה בחרס, ולשם כך יש לנקות את הכלי ממי הרגלים של הזב שנותרו דבוקים בדפנותיו מבחוץ. אמנם ברור שכל משקה שיגע בחרס טמא, מחמת מגעו בחרס שאין לו טהרה לעולם (שהרי הרמב"ם לא העמיד זאת בחרס הנשבר כפירוש רש"י), אבל מטעם זה יהיו משקים אלו רק ראשונים לטומאה, ככל משקין טמאים, והרי הם "טהורים" מלהיות אב הטומאה כדין מי רגלים של זב.⁶

כשיטת הרמב"ם נראה מעוד ראשונים: תוס' בעבודה זרה (לג,ב ד"ה כסי) מביאים את הסוגיה כאן וכותבים: "הוא כלי שהטילו בו הזב והזבה מימי רגלים, וקאמר דמים ראשונים ושניים טמאים, שמעורב בהם מי רגלים של זב, אבל מים שלישיים טהורים"⁷. וכן ברמב"ן שם: "חרסן של זב ושל זבה ראשון ושני טמא, שלישי טהור, שלא נתקנחו בו צחצוחי זבה (של) [עד] פעם שלישית של הדחה". וברא"ש (עבודה זרה פ"ב סי' כג): "גבי חרסן של זב וזבה פעם ראשונה ושניה טמא... דצריך הדחה ג' פעמים מפני מי רגלים שבו... ודוקא בכוסות של חרס שאין חלק והיין נדבק, אבל כוסות של עץ אין צריך להדיח ג' פעמים". אם מדובר בבליעה, אין צורך לומר שהחרס אינו חלק, אלא שדרכו לבלוע יותר, כידוע, והחידוש כאן הוא שאפילו בכלכלוך חיצוני החרס זקוק לניקוי טוב יותר.

יש לשאול לשיטת הרמב"ם, שמטרת הרחיצה לנקות את מי הרגלים שבדפנות הכלי, מדוע מי הרחיצה הראשונה טמאים? הרי מן הסתם יש בהם רוב גדול כנגד הלחלוחית הדבקה בכלי! (בניגוד לרש"י, שמצריך שבמה שנבלע בכלי יהיה רוב מים). בחסדי דוד (שם) תירץ זאת, שבכלי שהיה בשימוש להטלת מ"ר יש זוהמה הניכרת גם כשנתערבה במים רבים, ודבר הניכר אינו בטל ברוב, ורק ברחיצה שלישית סרה הלחלוחית.

מה דעת הרמב"ם באשר לטהרת הכלי עצמו? ניתן לפרש את דעתו בשני אופנים: האחד לחומרא, שאין אפשרות להוציא את מי הרגלים שבתוך החרס ולטהרו ברחיצה גרידא, אלא כדין כלי יין נסך שמכניסו לקיום, שטעונים היסק בתנור או מילוי במים במשך שלושה ימים (עבודה זרה

6. פעמים רבות בסדר טהרות הזכרה לשון "טהרה" לגבי דבר הנטהר מלהיות אב הטומאה ועודנו ראשון.

7. וכן בספר התרומה, הל' יין נסך, סי' קסו. לא רק דקדוק לשונם מורה כך, אלא כל העניין שם: רבנו תם למד מכאן לגבי המימרא הדומה שם על כוסות יין ששתה בהם גוי: "פעם ראשון ושני – אסור, שלישי – מותר". לדעת רש"י מדובר בכוס בתחילת השימוש בה, שאז היא נוחה לבלוע, וכשהגוי היה הראשון או השני לשתות ממנה – הרי היא נאסרת (בניגוד לכוס משומשת, שדיה בהדחה גרידא). ורבנו תם (בתוס' שם, ובקצרה בתוס' כאן ד"ה שלישי) חולק וסובר ששימוש ארעי בצונן בכלי חרס אינו מבליע בו כלל, "הא לאו טעמא דמכניסן לקיום... סגי בניגוב בעלמא... כי גם ניגוב אינו להפליט, רק להסיר הזוהמה שנדבק מבחוץ", ומכאן למדו תוס' שכלי חרס הטעון הדחה יש להדיחו ג' פעמים.

8. כך מבואר ברע"ב (כלים פ"ט מ"ה): "חרסים שנשתמש בהן משקין טמאים –

ומטמאין יבשין. וכמה שרייתו? בפושרין מעת לעת". אם כן, רוק הראוי לחזור ולהיות לח מטמא אפילו אם לא הרטיבו אותו במים, ומדוע חכמים מטהרים, ואף ר' יהודה מטמא רק כשהרטיבו? ותירצו שמדובר ברוק שיבש עד כדי כך שגם שרייה במים פושרים במשך יממה ("מעת לעת") לא תחזירנו ללחותו, ולכן חכמים מטהרים, ור' יהודה מחמיר ומטמא כשהרטיבו¹¹.

מפירוש רש"י ותוס' יוצא שלר' יהודה יש חומרא עצומה בפשתן שנטוה על ידי נדה, שאין לו טהרה לעולם, שכן אמנם כשיבש הרי הוא טהור, אבל כשיחזרו לכבסו, או כשיטיבילוהו במקוה – הרוק הבלוע בו שב ללחותו ומטמא, שכן הוא בלוע בו יותר מבליעת מי הרגלים בחרס! והדבר נראה תמוה מאד¹².

תוס' מציעים פירוש נוסף השונה משל רש"י (וכן מסקנת הר"ש בטהרות פ"ד מ"ד): ר' יהודה מדבר על רוק לח, ובא לומר ששטיפתו במים לא תועיל לטהר אותו. תוס' מסתייעים מהמשך הברייתא בתוספתא בטהרות שם: "אמרו לו: אף זה משנתנו לתוך מים ורבו עליו – טהור". נראה שכוונת תוס' כך: אם מדובר על רוק יבש, שאפילו שרייתו בפושרין כנ"ל לא תחזירנו ללחותו – סברת חכמים לטהר פשוטה ואיננה זקוקה לדין ביטול ברוב¹³, והצורך בטעם זה אינו אלא ברוק לח.

הרמב"ם (הל' מטמאי משכב ומושב ב,ב) פוסק: "פשתן שטוותהו נדה – המסיטו טהור, ואם היה לח – הרי זה מטמא מפני רוק פיה". הרמב"ם אינו מזכיר אפשרות לטהר את הרוק הלח על ידי שטיפתו במים רבים, ומשתמע שפירש כרש"י, שלא על כך דובר במחלוקת רבי יהודה וחכמים אלא על טומאת הרוק לאחר שיבש, ומכיוון שהלכה כתנא קמא – לא הזכיר מקרה זה.

לפירוש הרמב"ם לעיל בעניין חרסן של זב וזבה, קושיית הגמ' על דין הפשתן אינה מובנת: הרי בחרס, לשיטתו, אין מטרת הניקוי להפליט את מי הרגלים שנבלעו בו, ואילו בפשתן הברייתא עוסקת בטהרת הפשתן עצמו. אם כן החילוק ברור: רחיצה מרובה במים מועילה להסיר את מה שעל דופני הכלי, אבל לא את הבלוע בו או בפשתן!¹⁴ יתכן שלדעתו אין כוונת הגמ' להקשות מכח הסתירה לדברי ר' יהודה בחרס, אלא להקשות מסברה, מה טעמה של חומרא יתירה זו ברוק ולמה לא נאמר שגם רוק הבלוע בפשתן מתכבס ויוצא בריבוי המים.

טוית פשתן עתיקה. הטויה נועדה לאחד את הסיבים לחוט אחד ארוך, כהכנה לאריגתו או תפירתו. בטויה היה מקובל להשתמש ברוק הפה, עד כדי כך שאמר רבי יהודה (כתובות סא,ב) שאסור לאדם לכפות את אשתו לטוות פשתן, "מפני שפשתן מסריח את הפה ומשרבט את השפתים", ופירש רש"י: "על ידי שהיא צריכה לשרות החוט תמיד ברוק". הסיבה לכך היא, שהפשתן יבש וצריך להרטיב אותו כדי ללכד את הנימים לחוט אחד ('משביר בר', פרשת ויקהל). כתוצאה מכך התעוררה בעיה לגבי טווייתו של נידה, כיצד לטהר את הפשתן מן הרוק שנבלע בו, שהוא אב הטומאה (הגלגל שימש ככישור בימי הביניים, וככל הנראה בימי המשנה והתלמוד לא נעזרו בגלגל לטויה).

ומתרצת הגמ': "שאני רוק דקריר", "נכנס בפשתן בחזקה וקשה לצאת" (רש"י).

תוס' (ד"ה אף) מקשים על פירוש רש"י מהמשנה בנדה (פ"ז מ"א) על רוק הזב, שמטמא לח ולא יבש, אבל "אם יכולין להישרות ולחזור לכמות שהן – מטמאין לחין

יחלוק ויאמר שבמקרה זה אין הטבילה מועילה כלל. יתכן שחומרת ר' יהודה אינה אלא בטויה, ולא בכל בגד שבלע את רוק הנידה, מפני שהרוק הנמצא על החוטים משעת הטויה בלוע חזק יותר. בערוך השולחן (יו"ד סי' קכ"א ס"א) כתב שבכיבוס על ידי שפשוף והכאה על הבגד הכל מודים שהרוק יוצא.

13. ראה לעיל הערה 12.

14. בחז"א (טהרות סי' ז סק"ד) עמד בזה, ונדחק לפרש שגם בפשתן הדיון על טהרת המים.

11. לפי זה ר' יהודה חולק על המשנה בנדה, המטהרת רוק שאינו יכול לחזור ללחותו המקורית, ואפילו אם כעת הוא לח מחמת מים שעליו (צאן קדושים וחק נתן, ועיין מים קדושים).

12. עיין חגיגה כ"א ברש"י ד"ה נפסקה לי ובתוס' ד"ה נימא וירושלמי חגיגה פ"ג ה"ב, והעולה משם שאפילו כלים הנעשים לקודש – מועילה טבילה לטהרם מטומאת רוק הנידה שדבק בהם בשעת האריגה, ור' ישמעאל הסביר שזהו טעם החומרא להטביל כלים הנגמרים בטהרה לקודש. לא מסתבר, אפוא, שר' יהודה

סיכום

אפשר שלדעתו אין לו תקנה בשטיפה גרידא, או להיפך, שאין צורך כלל להוציא אותם, שכן זוהי טומאה בלועה. כל האמור הוא בשטיפה במים. בשטיפה במי רגלים נחלקו תנאים האם מועילה, והלכה שכן (רמב"ם). פשתן שספג מרוק הנידה מטמא כל עוד הוא לח ולא לאחר שנתייבש, לדעת חכמים וכן הלכה. ר' יהודה מטמא אותו כשהורטב במים: יש מפרשים שמדובר ברוק יבש, והרטבתו מחזירה אותו ללחותו (רש"י), ויש מפרשים שמדובר בלח, ובא לומר שההרטבה אינה מועילה לטהרו (מסקנת תוס' והר"ש). גם הרטבה מרובה אינה מועילה להסיר את הרוק, מפני שנבלע היטב בפשתן (גמרא).

כלי חרס שספג מי רגלים של זב וזבה, לדעת רש"י ניתן להסירם ממנו על ידי שטיפתו ג' פעמים, ובכך ניתן לטהרו לגמרי, אם ישבר. בשטיפה פחותה מזו – החרס עדיין מטמא את הנושא אותו מחמת המשקין הבלועים בו, ודווקא משום שניסה להוציא ממנו את המשקה ובכך הקפיד עליו (חסדי דוד). לדעת הרמב"ם ועוד ראשונים, לא מדובר על הסרת הבלוע בכלי, אלא על טהרת מי השטיפה: השטיפה ג' פעמים מועילה להסיר את מי הרגלים שדבקו בכלי, ומן השטיפה השלישית והלאה המים טהורים (על כל פנים אינם אב הטומאה). לגבי טהרת הכלי עצמו ממה שנבלע בו,

מערכה קפח. תעובת דם חטאת בדם עולה (עט-ב, פא, א)

למזבח, ונתינתו למעלה אין בה לאו אלא עשה ("לאו הבא מכלל עשה – עשה הוא", לעיל לד, א) – לא כל שכן!¹. חכמים חולקים על דרשת ר"א, ולדעתם היתר "לשם עצים" נאמר רק בשאור ודבש. נוסף על כך, מצינו בספרא (ויקרא נדבה פרשתא ד, ח) דרשה מיוחדת מ"דמו" (ויקרא ג, יג, עיין מלבי"ם אות לט), למעט דם עולה שנתערב בדם חטאת. נראה ששתי הדרשות נצרכות: הדרשה מ"דמו" מלמדת שאין היתר לזרוק את דם העולה למעלה לשם זריקה מדין "עשה דוחה לא תעשה"², ואילו הדרשה כאן מלמדת שאין היתר לעשות כן אפילו "לשם מים"³. הרמב"ם (הל' פסולי המוקדשין ב, יא) פוסק כדעת חכמים. במערכה קפ התבאר, שמתוס' והיראים משתמע שדעתם כר"א, על פי סוגיות ההולכות בשיטתו.

פרטי הדין לפי שתי השיטות

לדעת ר' אליעזר יש לתת את הדם תחילה למעלה ואחר כך למטה, משום שדם חטאת קודם לדם עולה (להלן פט, א). השמירה על דיני הקדימה חיונית, ולכן בתערובת חטאת חיצונית בחטאת פנימית סובר ר"א שאי אפשר לתת בחוץ "לשם מים" ואחר כך בפנים, משום שחובה להקדים חטאת פנימית לחיצונית (ומאידך אי אפשר לתת בפנים ואחר כך בחוץ, כי הכניסה להיכל פוסלת את דם החטאת החיצונית), ולכן ישפכו לאמה (גמ' פא, ב)⁴. בדיעבד, מודים חכמים שהעושה כר"א – קרבנו כשר,

המשנה דנה בדם קרבנות כשרים שנתערבו זה בזה, כאשר האחד מהם הוא מן הקרבנות הניתנים למטה, בחצי התחתון של המזבח (עולה, שלמים, אשם, בכור מעשר ופסח; להלן נשתמש בדוגמא של עולה בלבד), והשני הוא דם חטאת הניתן בקרנות שבראש המזבח. האם יש תקנה לתערובת זו?

מחלוקת התנאים וטעמיה

מכיוון שקבעה התורה לתת את דם העולה למטה – קיים איסור לשנות את מקומו ולתתו למעלה, וזהו "לאו הבא מכלל עשה" (חסדי דוד זבחים ח, י; קרן אורה פא, ב, ד"ה נתן בחוץ), ולכן סוברים חכמים שהדם ישפך לאמה. לעומתם, ר' אליעזר מחדש שיש היתר לזרוק את הדם המעורב משום ש"רואין את הדם [של העולה, שאינו ראוי למקום זה] כאילו הוא מים".

מחלוקת זו דומה למחלוקתם (עז, א) על העלאת אברי חטאת שנתערבו באברי עולה, שם התיר זאת ר' אליעזר משום ש"רואה אני... כאילו הם עצים". בסוגיה שם מופיעה דרשה שממנה למד ר"א את היתרו, מדיוק "לריח ניחוח אי אתה מעלה, אבל אתה מעלה לשם עצים". לגבי דם לא מצינו דרשה דומה, ונראה שר"א לומד זאת מקל וחומר: ומה אברי חטאת, שאינם מיועדים כלל להקטרה ואף יש לאו מיוחד על העלאתם למזבח ("כל שממנו לאישים הרי הוא בבל תקטירו") – הותרו לשם עצים; דם עולה, שמיועד

2. שהרי כשם שעשה דוחה לא תעשה – כך ידחה לאו הבא מכלל עשה (קרן אורה פא, ב). לדיון בעניין "על"ת בעניינינו ראה במערכה הבאה, הערה 6.
3. ראה במערכה קפ דיון דומה על הדרשות בעניין אברי עולה באברי חטאת.
4. כך פירשו רש"י ושל"מ"ק (בהשמטות, אות ט). בשפת אמת תמה על כך, למה יפסלו קדשים מחמת דין זה שאינו מעכב? (ראה דיון דומה בהערה 7 והערה 9). ופירש את הגמ' אחרת: לדעת ר"א אכן יתן את החטאת החיצונית בחוץ ואחר כך בפנים, אבל המשנה לא רצתה להאריך ולפרט את שיטתו, וכוונת הגמ' בקושיה "היכי ליעביד" לא כיצד יעשה הכהן, אלא כיצד ישנה התנא בקיצור: אם ישנה שיקדים את החוץ – הרי מצוה להקדים את הפנים, ואם ישנה להקדים את הפנים – לא יהיה

1. יתירה מזו: תוס' (יומא נז, ב ד"ה אלא) ותוס' רי"ד (שם) כותבים, שבתערובת קרבנות שדמם ניתן באותו מקום, כגון פר ושעיר של יום הכיפורים, גם חכמים מודים לסברת "לשם מים" (אם כי, שאר הראשונים שם כנראה חולקים בדבר, ראה במערכה הבאה: בתערובת דם פר ושעיר של יום הכיפורים), ופירוש הדבר, שכל שהדבר שאנו עוסקים בו ראוי יותר להקטרה או לזריקה – יותר ראוי להתיר את העלאתו לשם מים.

בכך יובן מדוע הגמ' להלן (פא, ב) מניחה בפשטות שר"א אומר "רואין" גם בנייתנים בפנים שנתנם בחוץ ולהיפך (וכן מדויק בתוספתא זבחים ח, יא, עיין בחסדי דוד), שכן אף זה נלמד בקל וחומר מאברי חטאת.